

*КАТЕРИНА ВЕЛЈАНОВСКА, БИЉАНА МИРЧЕВСКА-БОШЕВА,
ИМИЊАТА ВО МАКЕДОНСКАТА ФРАЗЕОЛОГИЈА.*

Скопје: Антолог, 2021, 176.

Книгата на проф. д-р Катерина Велјановска и проф. д-р Биљана Мирчевска-Бошева со обем од 176 страници, започнува со Предговор (стр. 9–10), теоретски дел составен од неколку тематски поглавја коишто ги разгледуваат имињата во македонската фразеологија (стр. 11–69), а потоа следува Речник на онимски фраземи во македонскиот јазик (стр. 70–164) и Користена литература (стр. 165–172).

Како што истакнуваат авторките во Предговорот на книгата, фразеологијата, како креативен дел од јазикот ја илустрира вековната народна мудрост што се гледа во значењата и на овој вид фраземи. Книгата опфаќа вкупно 418 фраземи, теоретски разработени низ неколку драгоцен прилози посветени на имињата во македонската фразеологија. Првиот прилог е посветен на *Имињата во јазикот* (стр. 11–18), каде што е даден кус вовед во кој се прикажани врските на сопствените имиња со општите именки, со деиктиците, со општеството и посочени се дел од многубројните истражувања посветени на расветлување на одделни дилеми поврзани со сопствените имиња. Притоа, се заклучува дека спротивставените концепции за сопствените имиња се должат на разнородните пристапи кон нив, но сумирајќи ги теориите, особено за значењето на имињата, авторките даваат и свој осврт кон ова прашање. Веднаш по овој прилог, следува делот насловен како *Именскиот инвентар во македонската фразеологија* (стр. 19–25), каде што дополнително се образложува функцијата на сопствените имиња во рамките на фраземите, коишто во нив можат да се преосмислуваат, иако тоа не е својствено за нив и е констатација што оди во спротивност со теоријата за асемантичност на имињата застапувана од многумина, па започнуваат да се користат со обопштено значење и да вршат функција на општа именка. Во однос на точното определување на предметот на интерес, авторките поаѓаат од ставот дека една фразема е онимиска доколку во нејзиниот состав влегува најмалку еден оним без оглед дали се работи за примарна компонента или секундарна. Материјалот врз основа на кој е работено ова истражување е ексцерпиран од македонските фразеолошки речници и од голем број трудови од реномирани истражувачи од областа на фразеологијата и дијалектологијата. Од ексцерпираниот фразеолошки материјал се издвоени 278 имиња коишто влегуваат во составот на онимиските фраземи, при што како најбројни се изделуваат антропонимите, значителен дел содржат топоними, но има и голем број фраземи што содржат етроними и еортоними.

Следните неколку дела се посветени на секоја од групите имиња застапени во македонската фразеологија, а последната глава од теоретскиот дел ги анализира дијалектните онимски фраземи. Најпрво се разгледани *Антропонимите во македонската фразеологија* (стр. 26–37), при што поподробно е објаснет терминот антропоним, неговите основни функции во јазикот, но и во општеството, а засегнато е и прашањето за тоа кој збор или синтагма може да биде лично име. Посебноста на личните имиња авторките ја согледуваат во нивните специфични односи, на пр.: лично име наспроти друго лично; официјално

наспроти неофицијално име; лично име наспроти презиме или прекар; лично име наспроти друго сопствено име; лично име наспроти апелатив. Како особено важно се издвојува сознанието дека имињата одговараат на идеолошки, културни и други услови во општеството, а во однос на фраземите со антропоним се истакнува нивната значајност, како во поглед на многубројноста на фразеолошките единици во чиј состав влегуваат, така и според фреквенцијата на употреба. Во својата анализа авторките издвојуваат две поголеми групи: фраземи што содржат име од странско потекло и фраземи во чиј состав влегуваат локални имиња, презимиња или прекари. Во првата група се наведува дека странскиот антропоним мора да дава општонационална претстава за соодветното име и тука се изделуваат фраземи со антропоним од митологијата, антропоним од религиски текстови, антропоним на историска личност и на лик од уметничко дело, а во втората група се изделени фраземите со антропоним на историска личност, лик од уметничко дело и со вообичаени реални или фиктивни имиња. Во анализата на секоја од подгрупите се вклучени и фраземи што не се евидентирани во фразеолошките речници, со што се добива поцелосна слика за менталната состојба кај овој тип фраземи во македонскиот јазик. Посочените примери се прикажани со нивното фразеолошко значење, а за голем дел од нив е посочен и начинот на неговото градење.

Следната глава содржи осврт на *Топонимите во македонската фразеологија* (38–44). На почетокот се прикажани основните специфики на македонската топонимија, за која се бележи дека дури 90% е од словенско потекло, а топонимите од туѓо потекло сосема се адаптирале во македонскиот јазик. Во овој дел се разгледани фраземите што во својот состав содржат компонента топоним, како во основната форма, така и во изведените придавки од нив. Изделени се три основни групи фраземи, и тоа: фраземи со топоним од туѓо потекло (опфаќајќи ги ојконимите, хремонимите, хоронимите, административните хороними, космонимите и хидронимите); фраземи со топоним што потекнува од македонска почва (хидроними и ојконими) и фраземи со измислен топоним. При нивната анализа, покрај значењата на посочените примери, дадени се и илустративни контексти на нивната употреба. Посочени се некои примери на фраземи ограничени во својата употреба, како и такви што се застарени, а се карактеристични од времето на поранешна Југославија, на пр.: *Бечка школа (балкански смер), дама из Лондона / Париза, должи како Грчка* и др.

Називите за празниците, поточно *Еортонимите во македонската фразеологија* (стр. 45–50) се следната тема што се обработува во оваа книга. Називите за празници, како нераскинлив дел од традицијата и културата на секој народ, поврзани со духот и обичаите, неизбежно станале дел и од македонската фразеологија. За нив се истакнува дека се национално специфични, поради што се неповторливи и тешки за превод. Како најпродуктивни еортоними во македонските фраземи се изделени: Бадник, Божиќ и Велигден и за секој од нив е наведено значењето и симболиката, од што произлегува и фраземското значење. Од другите називи за празници што се јавуваат како фраземски компоненти се издвоени: Прочка или Поклади, Петровден, како и Бајрам и фиктивните празници Св. Никогащ, Св. Трајче, Св. Мрза и др.

Претпоследната група ги опфаќа *Етнимите во македонската фразеологија* (стр. 51–60). Авторките за нив истакнуваат дека тие се појавуваат како последица на директен или индиректен контакт со други народи и одразуваат специфичен географски, историски и други околности во секоја јазична заедница, поради што се особено интересни за проучување. Во оваа анализа тие се осврнуваат на мотивацијата и значењето на овој тип фраземи во целокупниот фра-

зоолошки фонд на македонскиот јазик. Притоа ги опфаќаат фраземите што во својот состав имаат официјален назив на некој етнос, на жител на град, на племе, но и називи со пејоративен карактер. Фраземите се разгледани од семантички аспект, поточно нивното значење и начинот на неговото формирање, како и мотивираноста на фраземата. Анализата е насочена кон истражување на етничките стереотипи како заднинска слика или како семантички талог што се јавува како мотивација за фраземите. Како најбројни се издвоени примерите во кои е претставена ромската заедница, поточно називите Гуптин / Гупка, Егуптин и Циган / Циганка, а се посочуваат и бројни други фраземи во кои како компоненти влегуваат етнонимите: Евреин, Влав / Цинцар, Германец, Грк, Турчин итн.

На крајот од првиот дел е приложено истражување на имињата во состав на фраземите, но на дијалектно ниво, поточно разгледани се *Онимите во македонската дијалектна фразеологија* (стр. 61–69). Оваа анализа е инспирирана од фактот што во фраземите, меѓу другото, можат да бидат зачувани и лексеми што веќе не се користат во секојдневната комуникација и што заедно со нив се зачувува и информација за фонолошките и морфолошките карактеристики на одреден говор, особено имајќи предвид дека во речниците и трудовите се даваат транскрибирани и акцентирани примери собрани на терен. Таквиот корпус, наведуваат авторките, може да се користи за споредба и утврдување разлики и сличности меѓу говорите, како и да претставува богат материјал за спроведување различни истражувања од лингвокултуролошки аспект. За целите на ова истражување, авторките користат статии и монографии од областа на македонската дијалектологија во кои се разработени неколку македонски говори и издвојуваат 47 фраземи во чиј состав има 50 онимиски компоненти. Нивната анализа открива дека најзастапени се антропонимите, а останатите оними (топоними, еортоними, етноними) зафаќаат значително помал дел. Покрај структурните особености на овој тип фраземи, посочени се нивните значења и семантичката мотивација. Во однос на семантиката дојдено е до општ заклучок дека таа ретко е позитивна, т.е. дека фраземите се однесуваат пред сè на опишување негативни карактерни особини или на надворешниот изглед, на пр.: *Пак Тасето го фати* 'повторени лоши навики од инает', *Ко Фоте Рајнун е* 'психички болен човек', *Чакар Мустафа* 'човек со криви очи', *Кор Данаил* 'не може да види нешто што му е пред очи'. На крајот на ова истражување авторките ја потврдуваат теоријата дека иако онимот именува конкретен денотат, при неговата употреба во фраземата, доаѓа до апстрахирање на денотатот што води кон тоа онимот да стане општ симбол.

Особено значаен прилог во оваа книга е Речникот на онимски фраземи во македонскиот јазик (стр. 70–164), којшто содржи солиден обем од над 400 онимиски фраземи, чиешто особености се анализирани и во претходните поглавја од книгата. Содржината на Речникот е подредена по азбучен ред, а секоја речничка статија содржи три дела. Првиот дел го претставува заглавниот збор (сопствено-то име) или низа изведени експресивни или народни форми од сопственото име. Речничката статија започнува со фраземата што го содржи името означено во заглавниот збор и по објаснувањето следува употреба на фраземата во конкретен контекст (во литературата, речниците, новинарските статии, колумни, блогови и слични извори). На самиот крај, за поголемиот дел од фраземите се дава коментар од етимолошки, културно-историски или културолошки карактер.

На крајот на книгата е даден список на Користена литература (стр. 165–172), Скратеници (стр. 172) и Белешки за авторките (стр. 173–175).

Бројката од 418 фраземи ексцерпирани за потребите на овој труд, во кои се употребени 278 имиња е само уште една потврда на ставот дека онимиските

фраземи претставуваат значаен дел од вкупниот фразеолошки фонд на македонскиот јазик. Оваа книга е значајна од повеќе аспекти, имајќи го предвид фактот дека онимиската фразеологија обединува две дисциплини од современата лингвистика – фразеологијата и ономастиката, а, пак, преку дијалектната фразеологија којашто исто така е засегната во рамките на овој труд, се отвора можност за изучување на народната култура, обичаите и традициите на нашите предци. На тој начин фраземите стануваат значаен извор и посредник во откривањето на сликата на микросветот на една локална заедница. Фразеолошките истражувања бездруго нудат бројни етнокултуролошки информации, а значајноста на Речникот на македонските онимиски фраземи е голема пред сè затоа што ако во другите фразеолошки групи (соматска, зоонимна и др.) лесно може да се најде паралела во сродните јазици, тогаш кај оваа група фраземи (со исклучок на интернационалните) соодветната паралела е сведена на минимум. Оттука, може да кажеме, дека ова дело претставувајќи ги македонските онимиски фраземи ја издвојува македонската фразеологија со своите специфики во рамките на светската фразеолошка наука и нуди бројни информации од етимолошки, културно-историски или културолошки карактер пред сè за македонскиот народ.

Бисера Павлеска-Георгиевска
Народна банка на
Република Северна Македонија
bisera_pavleska@yahoo.com